

ישעיהו פרק ו

בפרק ו, המשמש גם כהפטרה לפרשת יתרו, צופה הנביא בכבוד ה', מתנדב להיות שליח ה' ולפי חלק מן הדעות אף מתמנה לתפקידו. משמעות השליחות "השמן לב העם הזה". היא אחת השאלות הקשות בספר. האם נשלח הנביא להקשות את לב העם? לאחר מחאתו-זעקתו של הנביא "עד מתי" נותן הקב"ה שביב של תקווה לעם העומד להיפגע אנושות מן הכיבוש האשורי - הבטחה שלאחר הפורענות הכפולה תוותר שארית שתהווה זרע קודש וממנה ישוב ויצמח העם. הפרק יילמד בשני שיעורים.

שאלות מכוונות למידה:

- בפרק הזה יש הקדשה של הנביא לתפקידו. האם יש כאן מינוי מחודש של ישעיהו לנביא? ומדוע דווקא עכשיו?
- "שמעו שמוע ואל תבינו" - ישעיהו נשלח להתנבא לעם, שלא ישמע ולא יבין. מהי משמעות השליחות, ומהי מטרתה? מדוע הוא נשלח לתפקיד המועד מראש לכישלון?
- **לתלמידי 5 יח"ל:** בשונה מנביאים אחרים, כמשה וירמיהו, ישעיהו לא מסרב לשליחות הנבואית המוטלת אליו, ואף משיב: "הנני שלחני!". מדוע הוא מקבל עליו את השליחות? מה נוכל ללמוד מכך על הנביא ישעיהו?

מבנה הפרק.....2

מקומו של הפרק בספר.....3

המראה (א-ז).....5

פסוקים א-ד.....5

שליחותו של הנביא (ח-יג).....8

הקשר רחב.....12

הקשר אישי.....14

מבנה הפרק

א בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני ישב על כסא רם ונשא ושליו מלאים את ההיכל: ב שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: ג וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו: ד וינעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן:	גילוי השכינה
ה ואמר אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב כי את המלך ה' צבאות ראו עיני: ו וינער אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: ז ויצע על פי ואמר הנה נגע זה על שפתך וסר עונך וחטאתך תכפר:	טיהור הנביא מעוונות
ח ואשמע את קול אדני אמר את מי אשלח ומי ילך לנו ואמר הנני שלחני: ט ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמעו ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו: י השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: יא ואמר עד מתי אדני ויאמר עד אשר אם שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: יב ורחק ה' את האדם ורבה העזובה בקרב הארץ: יג ועוד בה עשיריה ושובה והיתה לבער פאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה:	הנביא נשלח להינבא לעם אשר לא ישמע לאזהרותיו

מקומו של הפרק בספר

בפרק ו מתמנה ישעיהו לשליחות ומתבשר בעיקרי נבואתו:

א בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וַאֲרָאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת הַהִיכָל ... ח
וַאֲשַׁמְעֵ אֶת קוֹל אֲדֹנָי אֵמַר אֶת מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ וְאָמַר הִנְנִי שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם
הַזֶּה שְׁמַעוּ שְׁמוֹעַ וְאַל תִּבְיִנוּ וְרֹאוּ רְאוּ וְאַל תִּדְּעוּ...

מדוע אם-כך פרק ו איננו פותח את הספר?

רש"י (ישעיהו א, א):

בשנת - זה תחילת הספר ותחילת נבואת ישעיהו... אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

לפי הסברו של רש"י הפרק הזה היה אמור לפתוח את הספר אלא שאין התנ"ך מסודר על פי סדר כרונולוגי ולכן הוא לא פותח את הספר.

מכאן ואילך מיועד לתלמידי 5 יח"ל בלבד

מלבי"ם (ישעיהו א, א):

"מה שכתוב בפרשה (בפרק ו) ו'נִאֲשָׁמַע אֶת קוֹל אֲדֹנָי אֵמַר אֶת מִי אֲשַׁלַּח' וגו', שנראה שאז הייתה תחילת השליחות, הוא כי מאז ניבא בקביעות. מה-שאיין-כן מה שניבא מתחילת מלכות עוזיה לא היה בקביעות."

- לפי מלבי"ם בפרק ו עוברת נבואת ישעיהו שינוי – אמנם הוא התנבא לפני-כן (בפרקים א-ה) ובכל זאת מפרק ו ואילך הוא מתנבא כשליח ה', באופן קבוע.
- יוצא אם-כך שלפי מלבי"ם הפרק נמצא במקומו הכרונולוגי.

הצעה למורה:

אנו מציעים למלא את הטבלה הבאה עם התלמידים:

האם פרק ו במקומו הכרונולוגי?	רש"י	מלבי"ם
השליחות הנבואית שמקבל ישעיהו בפרק ו	השליחות הנבואית של ישעיהו מתחילה בפרק ו כיון שבפרק הוא הוקדש לנביא	השליחות של ישעיהו כנביא קבוע מתחילה בפרק ו
לא - פרק ו אינו במקומו הכרונולוגי והוא אמור היה לפתוח את הספר	כן - פרק ו נמצא במקומו הכרונולוגי	

בעקבות הטבלה אפשר להסיק שמלבי"ם ורש"י מסכימים לכך שהחל מפרק ו ואילך ישעיהו הופך לנביא שליח.

רצוי לעשות עם התלמידים ביצוע הבנה, למשל:

- **להסיק מסקנות מהלימוד** – לדוגמה: להסביר לפי כל אחד מהפרשנים מהו סדר הפרקים הכרונולוגי של פרקים א-ו בישיבה.
- **לערוך השוואה בין פירושים להשערות התלמידים** - להעלות את השאלה המטרימה בפני התלמידים (בפרק ו מתמנה ישעיהו לשליחות ומתבשר בעיקרי נבואתו - מדוע אם-כך אין הפרק פותח את הספר?) לבקש מהם השערות (רצוי לתת להן פומביות על הלוח). ולאחר מכן לקרוא את הפירושים ולשאול: איזו השערה דומה לאחד הפירושים (ובמה היא שונה ממנה).

להעמקה - תיאור הזמן: "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ" (ישעיהו ו, א)
 מקומו של הפרק בספר תלוי בפרשנות הכתוב "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ" (פסוק א).
 אם מדובר במותו של המלך עוזיהו ממש, הרי הפרק נמצא במקומו, כיון שלפי הכותרת של הספר ("חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אֶחָז יְחֻזְקִיָּהוּ מְלָכֵי יְהוּדָה") ישעיהו התחיל להתנבא בימי עוזיהו, ופרק ו התרחש כשעוזיהו נפטר.
 רש"י בעקבות התרגום מפרש את תיאור הזמן בדרך שונה. לא מדובר בשעת פטירתו של עוזיהו אלא בשעה שנצטרע כעונש על כניסתו למקדש להקטיר – כמו שמתואר בספר דברי הימים: "וַיִּקְחֵם קֶטֶר גִּבֵּה לְבֹו עַד לְהִשָּׁחִית וַיִּמְעַל בָּהֶּ אֱלֹהֵיוּ וַיָּבֵא אֶל הַיִּכָּל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת" (דה"ב כו, טז).
 הוא מכונה מת כיון ש"מצורע חשוב כמת".

המראה (א-ז)

פסוקים א-ד

- א בְּשֵׁנֶת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאַרְאָה אֶת ה'
יֹשֵׁב עַל כֶּסֶּא
רֶם וְנִשָּׂא
וְשׁוּלְיוֹ מְלָאִים אֶת הַהִיכָל:
ב שְׂרָפִים עֲמֻדִים מִמַּעַל לוֹ
שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד
בְּשֵׁתִים יִכְסֶּה פָּנָיו
וּבְשֵׁתִים יִכְסֶּה רַגְלָיו
וּבְשֵׁתִים יַעֲוֹפֶר:
ג וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר
קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ
ה' יִצְבְּאוֹת מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ד וַיָּנֻעוּ אֲמוֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וְהַבֵּית יִמְלֵא עֶשֶׂן:

ההתגלות הזו מיוחדת במינה, ישעיהו רואה כביכול את השכינה, את המלאכים, ושומע את דבריהם! וכבר הקשו עליו חכמים - הרי משה רבינו כבר התבשר: "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וְחִי" (שמות לב, כ). ומתרצים שמה שראה ישעיהו היה ב"אספקלריה [=במראה] לא מאירה", בצורה מעומעמת ולא ברורה. (בבלי יבמות מט, ב).

וינועו אמות הספים וימלא הבית עשן [ד]:

מה מתואר במילים אלו? יש פרשנים הרואים בהם חלק מן המחזה אותו רואה ישעיהו (מלבי"ם) אולם רש"י רואה בכך עדות לאירוע ממשי שהתקיים באותם רגעים ממש:

רש"י:

מקול הקורא - מקול המלאכים הקוראים, והוא היה יום הרעש שנאמר בו "וּנְסַתֶם כַּאֲשֶׁר נִסַּתֶם מִפְּנֵי הָרַעַשׁ בִּימֵי עֲזִיָּהוּ". בו ביום עמד עזיה להקטיר בהיכל רעשו שמים לשורפו לומר דינו בשריפה כמו שנאמר "וּתְאָכַל אֶת הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתֵים אִישׁ" (במדבר טז). וזהו שקראם שרפים שבאו לשורפו. רעשה הארץ לבולעו כסבורה דינו לבלע כקרח שערער על הכהונה יצתה בת קול ואמרה "זכרון לבני ישראל" וגו' ולא יהיה עוד אדם המעורר על הכהונה כקרח בבליעה וכעדתו בשריפה אלא כאשר דבר

ה' ביד משה בסנה "הבא נא ידך בחיקך" (שמות ד) והוציאה מצורעת כשלג אף כאן צרעת פרח במצחו :

רש"י, בעקבות סדר עולם רבה, רואה בדברים אלו של ישעיהו תיאור של רעידת אדמה (=רעש). אותו הרעש שהתרחש בימי עוזיה ועליו אנו שומעים מן הנביא עמוס (א, א) ומן הנביא זכריה (יד, ה). הרעש הזה הוא תגובה לערעורו של עוזיה המלך על הכהונה (דבה"ב כו, טז-כ) כמו רעידת האדמה שהתרחשה במחלוקת קורח שערער על הכהונה (במדבר יז). אלא שעונשו של עוזיה שונה מענשו של קורח והוא בצרעת (עיינו בסוף דברי רש"י). הקדשתו של ישעיהו באה אפוא ברגעים קשים מאד של העם כאשר המלך מערער על הכהונה וכתוצאה מכך המלך מצטרע ומפסיק לתפקד.

על מראה כבוד ה' - [העמקה]

"מִמַּעַל לוֹ" (פסוק ב)

קושי רעיוני : האם המלאכים הם מעל הקב"ה?

רש"י : "לו – לשמשו. כן תרגם יונתן 'שמשין קדישין ברומא קדמוהי'."

איזה פתרון מצא רש"י לקושי העולה מן הכתוב? (במה תרגום יונתן מבסס את פירוש רש"י?)

איך טעמי המקרא מחזקים את הצעתו של רש"י?

"יָשֵׁב עַל כִּסֵּא רַם וְנִשָּׂא " (פסוק א)

על מי מוסב התואר רם ונשא – על הכסא או על הקב"ה?

מלבי"ם : "רם ונשא - מוסב על ה' הנזכר, והוא מאמר מוסגר, כי יען תיאר אותו כמלך היושב על כסא, בא להרחיק ענין ההגשמה בל יקחו הדברים על פשוטם, אומר השם הזה הוא רם ונשא".

מי 'רם ונשא' לפי המלבי"ם?

היכן היה אמור להיות מקומו של הביטוי 'רם ונשא' לפי המלבי"ם?

לשם מה הנביא כינה דווקא בפסוק הזה את ה' כ'רם ונשא'?

באיזו אופן מחזקים טעמי המקרא את פירושו של המלבי"ם?

ראב"ע : "רם ונשא - תאר הכסא לא כאשר אמרו רבים, והטעם שהוא למעלה מהחיות כאשר אפרש בספר יחזקאל".

תגובת הנביא (ה)

ה ואמר אוי לי כי נדמית

כי איש טמא שפתים אנכי

ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב

כי את המלך ה' צבאות ראו עיני:

"אוי לי כי נדמית" - תגובת הנביא למראה הנשגב היא זעזוע כבד :

רש"י : "הריני מת שלא הייתי כדאי שאראה פני השכינה"

ישעיהו חושש שאינו ראוי, בשל העובדה כי הוא יושב בתוך עם טמא שפתיים.

מהי משמעותה של טומאת השפתיים?

טומאת השפתיים מבטאת את הפער שבין הנביא, שהוא בשר ודם, לבין המראה הנשגב שהוא רואה.

הקשר בין המראה ותגובת ישעיהו לרעיונות המרכזיים בספר:

ישעיהו זכה למראה נשגב, שאנו מצטטים את חלקו (פסוק ג) בתוך החלק המקודש ביותר בתפילת שמונה עשרה ב'קדושה'. מפסוק ה ואילך מבטא הנביא את הפער הגדול בינו לבין המראה, ובין עם ישראל למראה הנשגב. הפער הזה בין השגב למציאות הוא אחד המאפיינים של נבואת ישעיהו – מצד אחד יש בספר את החזון הנשגב ביותר של המקרא: "והיה באחרית הימים וגו'" ומאידך, יש בו תוכחות המעידות על מציאות שיש בה בעיות עומק, שרחוקה מאד ממימוש החזון. נבואת ישעיהו מלמדת אותנו איך להתמודד עם הפער הגדול בין המציאות לחזון, ולחתור לתיקונה המלא. [להרחבה, עיינו ב'הקשר הרחב']

תגובת ה' לדברי הנביא (ו-ז)

ו וַיַּעַף אֱלֹהֵי אֶחָד מִן הַשְּׁרָפִים וּבִידּוֹ רָצָפָה בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:

ז וַיִּגַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר

הִנֵּה נִגַע זֶה עַל שְׁפָתַיךָ

וְסֵר עֹנֶיךָ

וְחִטָּאתְךָ תִּכָּפֵר:

מדרש תנחומא וישלח סימן ב:

תדע לך שבשעה שאמר ישעיה "כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" (ישעיה ו, ה) אמר לו הקדוש ברוך הוא: ישעיה, בעצמך אתה רשאי לומר איש טמא שפתים, אבל לישראל אתה אומר בתוך עם טמא שפתים? שהם הקדימו עשיה לשמיעה ומייחדין את שמי פעמים בכל יום, ואתה קורא אותן עם טמא שפתים? מה כתיב שם "ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה" (שם, ו) מהו רצפה? רוץ פה - של מי שאומר לשון הרע על בני... ונטל את הגחלת ונתנה על פי ישעיה שנאמר "ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחתאתך תכופר".

לפי מדרש תנחומא, שחלקו מוזכר ברש"י, ישעיהו התנסח בחומרה רבה מדי על עם ישראל וזוכה לביקורת על כך מפי הגבורה. המדרש רואה את פעולתו של השרף (ו-ז) כפעולת כפרה על דברי הנביא.

העמקה

רד"ק על ישעיה פרק ו פסוק א

[...] ואמרו רבותינו ז"ל כל מה שראה יחזקאל ראה ישעיהו.

יחזקאל למה הוא דומה לבן כפר שראה את המלך, ישעיהו לבן כרך שראה את המלך.

כלומר שיחזקאל ספר פרטי הדברים לפי שהיה חדוש גדול אצלו או אצל בני דורו,

אבל ישעיה לא ספר אלא דרך כלל כי הוא היה שלם יותר מיחזקאל ולא היתה המראה כל כך חדוש

אצלו, או בני דורו היו שלמים יותר מבני דורו של יחזקאל [...]

שליחותו של הנביא (ח-יג)

ח	וַאֲשַׁמַּע אֶת קוֹל ה' אֹמֵר אֶת מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ וְאֹמַר הִנְנִי שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאִמְרָתָ לְעַם הַזֶּה שְׁמַעוּ שְׁמוּעָ וְאַל תִּבְיֵנוּ וְרֹאוּ רְאוּ וְאַל תִּדְּעוּ: י הַשִּׁמּוֹן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאִזְנוֹי הַכֶּבֶד וְעֵינָיו הַשֹּׁעַ פֶּן יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאִזְנוֹי יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יִבִּין וְשֹׁב וּרְפָא לוֹ:
---	--

משה וירמיהו התנגדו בתחילה לשליחותם כיון שלא ראו את עצמם מתאימים; משה אומר שהוא "כבד פה וכבד לשון" (שמות ג, י), וירמיהו אומר "הִנֵּה לֹא יָדַעְתִּי דְבַר כִּי נֶעַר אָנֹכִי" (ירמיהו א, ו). גם ישעיהו חושש ואומר: "כִּי אִישׁ טָמֵא שְׁפָתַיִם אָנֹכִי" (ישעיהו ו, ה), אך האמירה "יוסר עונך וחטאתך תכופר" מביאה אותו להיענות לשליחות. הקב"ה כביכול מתייעץ במלאכיו ושואל את מי אשלח. רד"ק בפירושו מביא דוגמאות מנביאים מקבילים לישעיהו (עמוס ומיכה) ומן הקושי בשליחותם, ואילו ישעיהו בכל זאת מוכן לצאת לשליחות מתוך הכרה בקושי בשליחותו ומתוך ידיעה שהוא עלול לשלם עליה מחיר ("גווי נתתי למכים").

שאלה לדיון:

בשונה מנביאים אחרים ישעיהו לא מסרב לשליחות הנבואית המוטלת אליו, ואף משיב: "הנני שלחנני!"

- מדוע הוא מקבל עליו את השליחות?
- מה נוכל ללמוד מכך על הנביא ישעיהו?

"השמן לב העם הזה" (י) – מהות השליחות

ישעיהו נשלח להתנבא לעם. הקב"ה לא מגלה לישעיהו את תוכן הנבואה אלא את תגובת העם – הם לא ישמעו לו (ט), מדובר בתפקיד המועד מראש לכישלון. הכתובים מעוררים שאלות קשות:

- מדוע תגובת העם כל-כך קשה?
- מה אם-כך הטעם בשליחות אם ממילא לא ישמעו לו?

נעיין בהסברו של רש"י:

רש"י:

(ט) שמעו שמעו - אני אומר לכם "שמעו שמעו" ואתם אין אתם נותנים לב להבין. "וראו ראו" ניסים שעשיתי לכם, ואינכם נותנים לב לדעת אותי.
(י) השמן לב העם הזה - כמו "הכבד את לבו" (שמות ח, יא) לשון ה' לשון פֶּעוּל: ליבם הולך הלוך והשמן ואזניו הולכים הלוך והכבד משמוע....
פן יראה בעיניו - נתנו לבם שלא ישמעו דברי נביאי, שהם יראים שמא ייטבו בעיניהם דבריי, ויבינו בלבם וישובו אלי, והיא רפואתם.

- **פסוק ט** הוא בחלקו קריאת הנביא לעם ובחלקו תיאור של תגובת העם מפי הנביא - "שִׁמְעוּ שִׁמְעוּ וְאַל תִּבְיִנוּ (ואתם אין אתם נותנים לב להבין); וְרָאוּ רָאוּ (ניסים שעשיתי לכם) וְאַל תִּדְעוּ (ואינכם נותנים לב לדעת אותי).
- **פסוק י** אינו המשך דברי הנביא לעם, אלא תאור התנהגות העם. העם מעוניין להישאר במצב הזה, הוא לא רוצה לפקוח את עיניו ואזניו וליבו, על מנת שהוא לא יאלץ לשוב בתשובה.

להעמקה: הסבר הרמב"ם לכתוב בישעיהו

רמב"ם הלכות תשובה פרק ו הלכה ג:

"ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד שייתן הדין לפני דיין האמת (הקב"ה), שיהא הפירעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה, הוא שהקב"ה אמר על ידי ישעיהו "השמן לב העם הזה" וגו'. וכן הוא אומר "ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא", כלומר חטאו ברצונם והרבו לפשוע עד שנתחילו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה "ואני אחזק את לב פרעה" (שמות), לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו".

הרמב"ם בהלכות תשובה מסביר שבמקרים מסוימים עצם העונש הוא המניעה מתשובה. הרמב"ם מבין את הפסוק כפשוטו. לפי פירוש זה, ישעיהו מתחיל להתנבא כשהעם כבר הגדיש את הסאה, ומעכשיו והלאה אין להם אפשרות לשוב.

הרמב"ם מביא שלוש דוגמאות מן התנ"ך למצב של מניעת תשובה כעונש.

נשים לב: אין הרמב"ם מפרש את הכתוב "השמן לב העם הזה" כציווי על ישעיהו לשלול את הבחירה החופשית של העם, שהרי אין בידי הנביא כוח לשלול את הבחירה החופשית של האדם, והדבר נתון

רק בידי ה'. מכל-מקום, כיון שהקב"ה הכריע שיש להענישם בשלילת הבחירה החופשית, יוצא שדברי הנביא לפי הרמב"ם לא ישנו את בחירתם הרעה (ואולי אפילו יחזקו אותה).

הערה למורה: דברי הרמב"ם הם מנכסי צאן הברזל של תפיסת התשובה. מורה שמחליט ללמד אותם כהסבר לשאלות שעלו מפרק ו חייב לקחת בחשבון שיהיה עליו ליישב בין דברי הרמב"ם לקריאות התשובה של ישעיהו בפרק א – אם אין כוונתו של הקב"ה שיחזרו בתשובה מה טעם לעשר לשונות התשובה בחזון שבפרק א?

דו-שיח בין ה' לישעיהו (יא-יג)

שאלת הנביא	תשובה ה'
יא וְאָמַר עַד מָתַי ה'	יא וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׂמָמָה : יב וְרַחֵק ה' אֶת הָאָדָם וְרִבָּה הַעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ : יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂיָּה וְשָׁבָה וְהִיָּתָה לְבָעַר כָּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה אֲשֶׁר בְּשַׁלְכֶת מִצִּבְתָּ בָּם זָרַע קִדָּשׁ מִצִּבְתָּה :

ישעיהו מתקשה לשמוע את התיאור הקשה של תגובת העם ופונה לה' בקריאה נרגשת: "וְאָמַר עַד מָתַי ה' " (יא).

מהי תשובת ה' לשאלת הנביא?

נעיין בדבריו של רש"י:

(יא) **וַיֹּאמֶר** - ידעתי כי לא ישיבו עד תבוא פורענות עליהם וילכו בגולה ושאו עריהם מאין יושב.
(יג) **וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂיָּה** - גם אותה השארית אשיב ידי עליה בצרוף אחר צרוף והייתה לבער עד שלא ישארו אלא צדיקים גמורים שישבו אלי בכל לבם.

- המצב הרוחני לא ישתנה עד אשר תתרחש פורענות - הארץ תהיה שממה "וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׂמָמָה", והקב"ה ירחיק את האדם ממנה "וְרַחֵק ה' אֶת הָאָדָם" (לפי רש"י הכוונה ליציאת חלק מהעם לגלות), והשארית שתישאר בארץ תחזור בתשובה.

הפורענות הצפויה אינה חורבן מוחלט, כיון שתישאר שארית:

דעת מקרא:

"כָּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה" וגו' – נמשך אל "לְבָעַר": הביעור לא יהיה כיליון גמור, אלא יהיה כביעור האלה והאלון, שהם אילנות גדולים וחזקים, ושורשם וגזעם עומדים בחוסנם אף כשגודעים את ענפיהם,

כמו שהוא הולך ומבאר: "אֲשֶׁר בְּשִׁלְכָת" – אשר בעומדם בשלכת – לאחר שגדעו את ענפיהם והשליכום לארץ. "מִצְבֶּת בָּס" – המצבת (=הגזע) קיימת בס (באלה ובאלון) ולא נפגעה בשלכת.

נשים לב, לפי דעת מקרא המושג "שלכת" בעברית המקראית שונה ממשמעותו בעברית שלאחר המקרא. האלה והאלון הארץ-ישראליים אינם משירים את עליהם בחורף. הנביא משתמש כאן במושג "שלכת" במובן של גדיעת הענפים בחורבן. הנחמה היא שהגזע הגדול יישאר בחוסנו, וזה משל לחוסנו של עם ישראל, שלא יכלה בחורבן.

שליחות ישעיהו – סיכום:

שליחותו מסתמנת כשליחות קשה, העם יסרב להקשיב לו, ותשובתם תגיע רק לאחר צרות קשות. דברי ה' לישעיהו בתחילת דרכו הנבואית מבהירים את האתגר הגדול בפניו הוא עומד, אולם אין זה שולל את האפשרות שלדבריו תהיה השפעה על המציאות, וודאי השפעה על הדורות הבאים הלומדים את הספר. ניתן להבין זאת גם בעזרת אמרתו של ר' מנחם מנדל מקוצק: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום **על לבבך**" (דברים ו', ו) - יהיו מונחים תדיר על הלב, כך שבבוא רגע של כושר וייפתח הלב, יוכלו לחדור מיד לתוכו.

הקשר רחב

1. נבואת הקדשה

הקדשת ישעיהו לנביא דומה להקדשת נביאים אחרים, אולם יש בה הבדל משמעותי:

- הקדשת משה (שמות ד)
- הקדשת ישעיהו (פרק ו)
- הקדשת ירמיהו (פרק א)
- הקדשת יחזקאל (פרקים א-ג).
- שמואל א, ג - הקדשתו של שמואל (כנביא, או כמשרת בקודש).

מאפייניה של נבואת הקדשה:

- הקב"ה מתגלה לנביא
- הנביא מתמנה לתפקידו
- הנביא מסרב
- הקב"ה מעודד ומחזק את הנביא
- מעשה ההקדשה

ישעיהו ו יוצא דופן, משום שישעיהו לא מסרב לשליחותו, ואולי משום כך גם לא נאמרים לו דברי חיזוק.

2. ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב (פסוק ה)

מתגובתו של השרף לישעיהו אנו למדים כי אין להוציא את דיבתם של ישראל. תגובה מקבילה אנו מוצאים אצל משה. בתגובה לדבריו (שמות ד, א):

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה':

מפרש המדרש (במדבר רבה פרשת נשא פרשה ז):

ועל האומר דבר לחבירו שאינו בו, זה משה בשעה שאמר לו האלהים שילך אצל ישראל אמר לו ריבוני והרי אינן מאמינים אותי שנאמר (שמות ד) 'והן לא יאמינו לי וגו'. אמר לו האלהים: הא משה הא משה כבר את[ה] יודע שאינן מאמינים אותך? מאמינים בני מאמינים הם. אמרת לי 'והן לא יאמינו לי וגו' 'הבא נא ידך בחיקך' וגו' מיד 'ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג'.

ומפרש רש"י:

אף באות זה (=הצרעת) רמז שלשון הרע סיפר באומרו (פסוק א) 'לא יאמינו לי', לפיכך הלקחו בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע:

3. בין נבואת ישעיהו לנבואת יחזקאל

גם הנביא יחזקאל (פרק א) ראה את כבוד ה'. המראה שראה יחזקאל מכונה "מעשה מרכבה".

בבלי חגיגה יג"ב:

אמר רבא, כל שראה יחזקאל ראה ישעיה. למה יחזקאל דומה? לבן כפר שראה את המלך. ולמה ישעיה דומה, לבן כרך שראה את המלך.

רש"י שם:

שלא חש [ישעיה] לפרש את הכל, שהיה בן מלכים וגדל בפלטין. ובן הכרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר.

רמב"ם, מורה נבוכים ג, ו:

והמשילו על כך משל לשני בני אדם, שראו את המלך בהיותו במרכבתו. אחד מהם מבני העיר, ואחד מבני הכפר. זה שמבני העיר, ביידעו כי בני העיר יודעים את תכונת מרכבת המלך, לא תיאר תכונת רכיבתו, אלא אמר ראיתי את המלך בלבד. והשני, מפני שהוא רוצה לתאר לבני הכפר, שאין להם ידיעה במאומה מתכונה זו, פירט להם היאך תכונת רכיבתו, ותיאור צבאותיו ושמשיו, והמוציאים לפועל את פקודותיו... ישעיהו דומה לבן כרך שראה את המלך. יחזקאל דומה לבין כפר שראה את המלך... ישעיהו לא היו בני דורו זקוקים לבאר להם אותו הפירוט, אלא הספיק להם אמרו "ואראה את ה'". ובני הגולה היו זקוקים לפירוט זה.

הקשר אישי

הקשר אישי

ישעיהו מוכן לקחת שליחות מאד קשה, לפי דברי ה' הוא נשלח לבני ישראל וברור שלא ישמעו לו. איזה אדם מוכן להירתם לשליחות כזאת? האם גם אנחנו מוצאים את עצמנו במצבים בהם אנחנו נרתמים לשליחות קשה? מה יכול לגרום לנו להירתם לשליחות כזאת?

דברי ישעיהו על עם ישראל "ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" נתפסו כביקורת קשה מדי על ישראל. מתי אנחנו מוצאים את עצמנו מבקרים את עם ישראל? מדוע זה כל כך חמור? איך ניתן להימנע מכך?